

Minorități românești în spațiul virtual. Aspecte lingvistice și culturale

Aida TODI

1. Este un fapt indiscutabil că ultimul deceniu a adus schimbări rapide și spectaculoase în viața românilor de pretutindeni. Factorii care le-au determinat sunt multipli: căderea regimului comunist, care a facilitat, românilor din țară și din fostul lagăr comunist, posibilitatea de a trece granițele, cu restricții din ce în ce mai puține, în diferite scopuri: turistic, educativ, financiar sau – pentru a folosi o formulă tocită din vremea dictaturii ceaușiste – pentru „reîntregirea familiei” etc.; relaxarea condițiilor de emigrare impuse românilor și altor țări de către anumite state (Canada, Noua Zeelandă, Australia) pentru românii din România, beneficiile intrării în Uniunea Europeană, coroborate cu aspecte mai puțin plăcute ale democrației românești (instabilitatea politică și economică în anumite intervale ale perioadei postdecembriste; creșterea șomajului, în special în rândul tinerilor și al populațiilor din anumite zone defavorizate; marginalizarea, în țară, a anumitor meserii prin privatizarea și schimbarea profilului unor fabrici și uzine) oferă românilor o oportunitate nesperată de angajare și obținere de câștiguri (adesea net superioare celor din țară) în diverse profesii solicitate pe piața muncii occidentale; utilizarea pe scară din ce în ce mai largă a internetului, care favorizează comunicarea, reducând distanțele dintre oameni. Ca o consecință, directă sau indirectă, a tuturor factorilor menționați (cu pondere diferită de la o situație la alta), numărul românilor plecați din țară, temporar sau definitiv, a crescut vertiginos în ultimii ani.

2. O privire, fie ea și sumară, pe paginile de internet¹ ale românilor din străinătate, ne relevă problemele cu care se confruntă comunitățile românești din afara României: problema adaptării la noile condiții de viață și de muncă; necesitatea presei în limba maternă; educația (a se vedea, de pildă, situația comunităților românești recent formate, prin emigrarea multor români în străinătate la muncă, la studii, prin căsătorie etc.); problema păstrării specificului cultural (religie, credințe, obiceiuri etc.), și lingvistic într-un mediu străin; în sfârșit (dar nu în ultimul rând) un factor greu de pus în „ecuație” și de evaluat statistic: *dorul*, cuvânt (și sentiment) care apare destul de frecvent exprimat în spațiul virtual, fie că este vorba despre publicațiile online ale românilor din afara granițelor, despre pagini de internet ale comunităților românești din străinătate, despre bloguri sau forumuri de discuție. Poate că nu întâmplător unul dintre siturile făcute pentru românii din străinătate poartă tocmai acest nume: *dor de țară* (www.rdt.dordetara.ro, înființat de postul de radio cu același nume). Publicațiile online și siturile românilor exprimă clar intenția de a stabili o comunicare între românii de

¹ Aida Todi, *Aspecte lingvistice și socio-lingvistice ale comunicării în spațiul virtual: chatul* (comunicare prezentată la Sesiunea națională de comunicări științifice „Centenar Mircea Eliade și Mihail Sebastian”, Alba Iulia, 25-26 mai 2007), sub tipar în „Annales Universitatis Apulensis”, Philologica, Alba Iulia, 8/2007.

pretutindeni: „Proiectul «Român în Lume» vine în întâmpinarea necesității românilor de a comunica în limba maternă, de a ști ce se petrece în cadrul diferitelor comunități românești aflate la mari distanțe unele de celelalte, de fi informați despre ce se întâmplă în țară și de a se organiza în vederea păstrării și promovării ideii de «român»”.²

Dificultățile și frustrările cu care se confruntă unii dintre românii plecați din țară sunt formulate explicit pe unele dintre sursele analizate, care descriu destul de exact situația României actuale:

„Există sate în România aproape părăsite pentru că cei cu putere de muncă au plecat în străinătate și există localități în alte țări unde, pe stradă, se aude vorbind aproape numai în română.

În căutarea unui trai mai bun părinții lasă copiii în grija rudelor și iau calea străinătății. Copleșiți de munca grea, de traiul pe alte meleaguri, de dorul de cei dragi, mulți dintre cei plecați ar dori să se întoarcă acasă. Dar ce li se oferă?!

Așa că strâng din dinți și îndură mai departe condițiile vitrege, economisind fiecare bănuț pe care îl trimit acasă la copii sau îi pun deoparte pentru a le asigura un acoperiș deasupra capului. Dar până când banii trimiși acasă celor mici pot suplini dragostea părintească? Ce este mai important: să câștigi prin munca ta un ban cu care să-ți faci un viitor sau să ai copiii aproape, astfel încât aceștia să nu se simtă abandonați și să recurgă la gesturi disperate?”³

3. Prima și cea mai evidentă constatare este aceea că sursele constituite de comunitățile românești din afara granițelor acoperă, în general, o arie geografică foarte largă: aproape toate țările în care locuiesc români. Iată doar câteva surse ale comunităților, publicații și forumuri de discuții românești din afara României⁴:

Ungaria:

www.romanul.hu

www.foaia.hu

Serbia:

www.muzej-mpek.org.yu/forum.vlasi.srbije

www.libertatea.co.yu

www.banatul.com/info

Marea Britanie:

www.rom-uk.co.uk;

www.romani-online.co.uk

www.mareaunire.com/uk

Italia:

www.romanii.it (Asociația românilor în Italia (Milano))

www.spirit-romnesc.com (Asociația socio-culturală italo-română "Spirit românesc")

² Ziarul www.romaninlume.com, www.rumanoenelmundo.com, fondat în 2001 în Madrid.

³ www.rdt.dordetara.ro

⁴ Lista pe care o oferim mai jos nu este exhaustivă.

www.romania-italia.net (Forumul românilor din Italia)
www.romaniaitalia.net (Comunitatea virtuală a românilor din Italia)
www.lri.it (Liga românilor în Italia)
www.romcatroma.ro (biserica greco-catolică din Roma),
www.actualitatea-romaneasca.ro (Actualitatea românească, ziarul românilor de pretutindeni)
www.gazzettino.ro (“Il gazzettino romeno”, săptămânal distribuit în România și Italia)
www.realitateadinitalia.com
www.romanilatorino.net
www.italiaromania.com

Spania:

www.fedrom.org (FEDROM – Federația Asociațiilor de Imigranți Romani din Spania);
www.ua.es/personal/iliescu/aripi (ARIPI: Asociația „Amicii României pentru inițiativa și Promovarea Schimbului Cultural” (Alicante) Amigos de Rumania para la Iniciativa y Promocion de Intercambios Culturales.⁵)
www.romaninlume.com
www.spaniaromaneasca.com
www.romaniadinspania.com/en
www.rogrup.com
www.inspania.com

Germania:

www.agero-stuttgart.de
www.romanians-de.org
www.rom2.de
www.vereinromania.de
www.freiburg-ro.de
www.westfalias.de
www.forum-gerum-stuttgart.de

Irlanda:

www.romaniancommunity.net

Portugalia:

www.romaniinportugalia.org/
www.lusoroman.com

Austria:

www.ro-at.org

⁵ Trebuie să precizăm că organizațiile și asociațiile românești care apar în lista comunităților românești sunt foarte numeroase, dar majoritatea nu au situri (am numărat 34 înscrise în situl http://www.transferrapid.com/alpha/comunit_organizatii_spa_ro, din diverse localități ale Spaniei (Madrid, Castellon, Coslada, San Fernando, Barcelona, Getafe, Fuenjirola – Malaga, Santiago de Compostela – Galicia, Valencia, Huelva, Alicante, Zaragoza, Murcia, Ibiza), dar majoritatea au doar adrese de email pentru contact, iar unele doar adrese poștale.

Franța:

www.franta-romania.com

www.onlinero.com

<http://groups.yahoo.com/group/paris-ro>

Belgia:

www.rombel.com

Elveția:

www.casa-romanilor.ch

<http://casa-romanilor.ch/forum/viewforum.php?f=13>

Olanda:

www.romanians.nl

Țările nordice:

www.suedia.ro

www.suedia.se/

www.arofi.org

www.romanians-fi/info/index.php

www.finlanda.ro

www.danemarca.ro

www.danemarca.dk

www.norwegian.net

www.stefancelmare.no

www.islanda.ro

Benelux:

www.dirobenelu.com

Noua Zeelandă:

<http://romania.co.nz/ro/>

S.U.A.:

www.romanilachicago.org

www.romanian-portal.com

www.romaniancenter.org/forum/toast.asp

www.romportal.com

www.comunitatea-romana.com

www.40romania.com

www.romaniainsideout.org

www.gandaculdecolorado.com

www.cafeneaua.com

www.labordei.com

www.rokult.com

<http://america.comunitatea-romana.com/wiki/America>

www.moldova-us.com
www.moldova.net
www.forumtransatlantic.com

Canada:

www.theromanians.ca;
www.romaniinalberta.com
<http://romanians.bc.ca>
www.rovancouver.com/community/intrare.htm
www.arcanada.org
www.montreal.ro
www.quebec.ro
www.quebec.ro/forum/index.php
www.romanianstoronto.ca/ro/
www.vancouver.ro
www.toronto.ro
www.calgary.ro
www.boianchurch.org/index

Australia:

www.spiritofromania.com
www.aradomain.com
www.semenicul.com.au
www.dacia.org.au

4. Unii sunt de părere că păstrarea culturii și a limbii române interesează destul de puțin pe emigranții români, primordiale fiind aspectele politice (accesul la funcții în structurile administrației locale. E posibil ca pentru mulți emigranți păstrarea identității culturale și lingvistice în condițiile emigrării să fie un obiectiv subsumat ideii de integrare; se știe că majoritatea românilor plecați în ultimii ani din țară sunt preocupați în primul rând de nevoi materiale, de dorința de a câștiga bani. Necesitatea de a se integra cât mai bine în noua societate și de a se adapta la noile condiții îi determină să învețe rapid limba țării gazdă. În măsura în care sunt interesați să locuiască și să muncească în țara respectivă mai mulți ani, sau chiar să rămână definitiv acolo, unii își iau cu ei și copiii, iar pentru acești copii este esențial să învețe limba țării în care locuiesc. La aceste categorii e mai puțin probabil ca învățarea limbii române de către copii să reprezinte o prioritate. Departamentul Românilor de Pretutindeni și Ministerul Educației și Cercetării au inițiat, la cererea comunităților românești din străinătate, trimiterea de cadre didactice pentru predarea limbii, literaturii și a culturii române; ce succes vor avea acestea va decide timpul.

5. Strâns legată de acest aspect este percepția noilor generații asupra cetățeniei sau apartenenței culturale. Uneori copiii plecați cu părinții de la o vârstă foarte fragedă (sau chiar născuți în străinătate) nu se mai consideră români, ci spanioli, italieni etc. În articolul *Emigratia părinților și adaptarea copiilor*, publicat pe

www.romaninlume.com/stiripescurt, sunt prezentate trei cazuri ale unor familii de emigranți români în Spania. Iată mai jos un fragment relevant în acest sens:

Deși a venit la 2 ani, Beatrice Moldovan vede lucrurile foarte clar: „Părinții mei sunt români, eu sunt spaniolă.”

Călin Moldovan a ajuns în Spania în noiembrie 2000, la 25 de ani și este căsătorit cu Mirela, de 22 de ani, iar pe atunci fetița lor Beatrice avea 1 an și 5 luni.

Mirela a sosit pe 16 august 2001 cu Beatrice și au învățat împreună limba spaniolă. A terminat ciclul infantil în Horcajo de Santiago, vorbește bine ambele limbi, a terminat de curând clasa a II-a primară cu note de 9 și 10. Ea se mândrește cu faptul că are prietene spaniole, colegii de clasă sunt foarte uniți și la toate zilele de naștere este invitată. Beatrice este deja o domnișoară cochetă, a căpătat alura unei castiliene dulce și autoritare, pare sigură pe ea și se vede ca îi priește atmosfera din Spania, unde se simte bine. Dovada este și dialogul pe care l-am avut cu ea.

- De câte ori ai fost în România, Beatrice?

- De mai multe ori, dar nu mi-a plăcut.

- De ce?

- Pentru că viața mea e aici, în Spania.

- Bunicii tă sunt în România?

- Da, i-am vizitat, mi-e dor de ei, vorbim și la telefon. Eu vreau să rămân aici, cu colegii, cu prietenii mei, aici am de toate.

- Beatrice, ce ești tu, româncă sau spaniolă?

- Sunt spaniolă.

- Păi dacă părinții tăi sunt români, tu nu ești româncă?

- Părinții mei sunt români, dar eu sunt spaniolă. (Articol de George Oprea)

6. În calitatea lor de reprezentante ale culturii românești, aceste situri au ca obiective:

- promovează evenimente culturale (Festivalul Românilor din Nürnberg, Germania⁶, Festivalul romanesc din Torino⁷); linkul sitului www.theromanians.ca cu tema *Artă & Cultură* (www.artimmex.com), redactat în română și engleză, este o organizație din Toronto care distribuie cărți, ziare, reviste, muzică și filme din România și oferă abonamente pentru ziare și reviste.

- inițiază înființarea unor cluburi și centre culturale (Fan Club Cenaclul Flacăra al ascultătorilor RDT: Vă informăm că în cadrul „Fan Clubului Cenaclul Flacăra al ascultătorilor Radio Dor de Țară” a luat ființă inițiativa pentru tranzitarea acestui club virtual, spre o organizație cu statut juridic⁸);

- oferă programe turistice la cerere⁹

- prezintă realizări științifice și culturale ale unor români în străinătate (Artistul român Romeo Niram expune, în premieră, la Institutul Cultural Român din Lisabona, un ciclu de picturi inspirate din sculpturile lui Constantin Brâncuși¹⁰);

- prezintă știri de interes general privind activitatea consulatelor românești din străinătate¹¹;

⁶ www.rdt.dordetara.ro, 27 iul. 2007.

⁷ *Ibidem*, 16 mai 2007.

⁸ *Ibidem*, 27 august 2007.

⁹ <http://www.rdt.dordetara.ro/index.php>.

¹⁰ www.rdt.dordetara.ro, 10 august 2007.

- comentează evenimente politice din țară¹²
- promovează situri ale românilor din diverse țări;
- unele situri prezintă istoricul emigrației românești în diferite zone ale lumii: de pildă, situl profesorului Dan Fornade¹³, care face o incursiune în istoria emigrării românești în Canada.
- unele situri (în special cele din Canada) oferă, celor care doresc să emigreze în această țară numeroase informații utile și detaliate, începând cu necesitatea alegerii unei firme de consultanță, completarea actelor, aspecte legate de costuri, prezentarea la interviu, obținerea cetățeniei, și până la ceea ce trebuie făcut la sosirea în Canada: închirierea unui apartament, perfecționarea limbii, căutarea unui loc de muncă, obținerea unui carnet de conducere, cheltuielile lunare, moneda națională, comunitățile românești virtuale sau cele cu sedii și contactarea lor.

7. Unele dintre constatările pe care le-am făcut analizând diversele forme de comunicare pe internet ale românilor sunt surprinzătoare; ele par să infirme teoria, invocată în nenumărate situații, că românii nu sunt solidari, nici „acasă”, nici în afara granițelor. Românii exilați (cel puțin utilizatorii internetului) demonstrează o reală, autentică nevoie de comunicare cu semenii (conaționali) de-ai lor. Sentimentele naționale par să se manifeste, la românii care și-au părăsit țara, într-o măsură mai mare decât la cei care au rămas aici. Desigur, unele situri insistă pe sprijinul oferit de aceste comunități („Trebuie doar să aveți informații corecte despre aceste comunități¹⁴. Puteți cunoaște lume nouă sau face prieteni. Aceștia vă pot ajuta cu sfaturi sau chiar material (lucruri). Sau chiar vă pot ajuta cu joburi”, adăugând: „însă nu vă așteptați să fie simplu (și nu întotdeauna). Unele comunități sînt mai vechi însă multe sînt noi, deoarece mulți români au venit abia după 1989. Comunitatea românească este în general tînără și nu sînt foarte multe firme românești care s-o sprijine (deși există cîteva care deja se implică și sînt cunoscute de mulți). Așa că nu vă așteptați la foarte multe ajutoare materiale din partea comunității românești. Bisericele abia au bani să se întrețină, nu pot oferi ajutoare materiale”¹⁵. În ce măsură comunitățile românești sprijină realmente pe noii veniți este mai greu de verificat. O sursă de informații în acest sens ar putea fi forumurile de discuții, în care unii oferă detalii în legătură cu sosirea lor în Canada și peripecțiile prin care au trecut în încercarea de a-și găsi o locuință sau un loc de muncă.

8. Există o preocupare constantă a unor publicații de a-și ține la curent cititorii în legătură cu cele mai recente aspecte normative, precum și cu greșelile curente de

¹¹ *Ibidem*, 16 mai 2007.

¹² *Ibidem*

¹³ <http://www.fornade.com/contact.asp>.

¹⁴ Sunt enumerate nu mai puțin de 13 comunități virtuale, majoritatea active în momentul când le-am consultat pentru definitivarea lucrării – 10 sept. 2007: www.romanian-portal.com/ca/eng (Romanian Portal), www.adhoc-roumanie.com (Adhoc Roumanie), www.romonca.com (Români în Montreal) (inactiv), www.romontreal.info (Români din Montreal On Line), www.montreal.ro, www.casaromania.com, www.hanuancutei.com, www.octav.ca/forum (Forumul Sudenților Români, Ottawa) (temporar inactiv, la data verificării), <http://caro.acadmenu.com> (inactiv), (Canadian Romanian Community) (inactiv), www.arc.compact.ro (Simpatizanți ARC - Simpatizanti ai Asociației Romane din Canada) (inactiv), www.club-ro.net (Club-Ro: Români în orașul Quebec), www.infocanadian.com.

¹⁵ www.theromanians.ca.

limbă care se întâlnesc în practică. Din acest punct de vedere, se poate spune că www.observatorul.com (publicația online a românilor din Canada) depășește, prin interesul față de problemele limbii române și prin consecvență, cele mai multe reviste de cultură apărute în țară. Considerăm relevantă notarea câtorva titluri din paginile acestei publicații: *Norme ortografice actuale* (Dumitru Draica) (o prezentare a noii ediții a *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, București, 2005 și scurtă prezentare a cărților proprii - *Norme ortografice actuale. Aplicații practice și Ortografia românească – trecut și prezent*); *Ortografia verbului a fi*; *Formele corecte ale verbului «a scrie»*; *Nume sonore*; *Despre limitele universale ale limbii românilor* (Andrei Vartic); *«Care» și «pe care»* (Cristian Gaspar); *Lingvistică și politică* (Ioan Mungioiu); *Despre salut* (Cristian Gaspar); *Noutăți în domeniul gramaticii limbii române* (Elena Buică) (cu referire la noua ediție a *Gramaticii limbii române* din 2006); *Scrierea corectă a unor adverbe compuse* (Elena Buică).

9. Ca aspecte lingvistice (ortografice) constatăm ceea ce i se poate reproșa în general textului redactat pe internet: faptul că renunță la diacritice, făcând adesea dificilă lectura textului în limba română, uneori prin crearea unor omonimii supărătoare. În exemplele pe care le-am extras de pe siturile respective am pus diacriticele conform normei actuale, dar în general cuvintele românești apar pe situri fără semnele specifice. Acest fapt pare determinat în primul rând de constrângerile internetului. Am păstrat, acolo unde este utilizată, vechea ortografie (cu *sînt*, *sîntem* în loc de *sunt*, *suntem* etc. și *î* în loc de *â* – evident, scrise tot fără diacritice), pentru că ne interesează în ce măsură românii plecați din țară mai sunt la curent sau țin legătura cu evoluția normei limbii literare. De la regula cvasigenerală a eludării semnelor diacritice face excepție publicația online a românilor din Canada www.observatorul.com, cu rubrică permanentă de limbă română; aceasta folosește diacriticele doar pentru *î* și *â*, pentru diferențiere, dar nu și la *ș* și *ț* (totuși, acest lucru se întâmplă mai mult în articolele dedicate limbii române; în rest, tendința generală se manifestă și aici, în unele texte). Este de menționat, de asemenea, că revista în discuție respectă noua reformă ortografică.

10. Este relativ greu de apreciat, pe de o parte, în ce măsură siturile comunităților românești de peste hotare oferă o imagine exactă a preocupărilor reale a românilor în păstrarea limbii și a identității naționale. Un indiciu destul de elocvent ar putea fi, pentru unele comunități românești pe internet, numărul celor care accesează siturile respective, intervențiile acestora pe forumurile de discuții, precum și temele de interes ale respectivilor forumiști.

Dificil de apreciat este și cum va evolua, în contextul globalizării și al mobilității permanente a forței de muncă, ideea de păstrare a limbii materne și a specificului național.

Romanian Minorities in the Virtual Space. Linguistic and Cultural Aspects

It is an irrefutable fact that the last decade has brought rapid and spectacular changes in the life of Romanians all over the world. The determining factors are numerous: the fall of communism, which gave Romanians from Romania and the former Communist area the chance to cross the borders, with fewer and fewer restrictions, for various purposes: tourism, education, business; for Romanians from Romania, joining the European Union, along with less pleasant aspects of democracy (e.g. the rise of unemployment, especially among young people and the population from underdeveloped areas) has become an unexpected opportunity of finding employment in various work fields in demand on the western labour market; the use of the Internet on an increasingly wider scale, which facilitates communication, reducing the distance between people. Our paper focuses on several aspects of the benefits of the Internet for Romanians all over the world, reviewing the main problems facing Romanians abroad, as reflected in the Romanian online journals; we also considered the way in which, by using the virtual space, the expatriated Romanians attempt and sometimes succeed, to a larger or smaller extent, to establish a way of communication between them and/or the Romanians from Romania.

*Universitatea „Ovidius”, Constanța
România*

